



WOJEWODA MAZOWIECKI

WRPS-I.9421.5.4.2023

Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi (od 22 lipca 2023 r.)

Organizacja i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w miejscu zamieszkania należy do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej, realizowanych przez gminę.

Bezpośrednim organizatorem zadania w gminie może być ośrodek pomocy społecznej/centrum usług społecznych, o którym mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz.U. poz.1818) lub zadanie to może zostać zlecone podmiotom zewnętrznym.

Wojewoda zapewnia środki na realizację zadania, a także zgodnie z art. 22 pkt 1 i 8 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, ustala sposób realizacji zadania na terenie województwa oraz nadzoruje jego realizację.

PODSTAWA PRAWNA REALIZACJI ZADANIA:

1. art. 8 i 9 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2022r. poz. 2123);
2. art. 18 ust. 1 pkt 3 i art. 50 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2023 r. poz. 901);
3. rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 r. w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych (Dz. U. Nr 189, poz. 1598, z późn.zm.).

ŚWIADCZENIOBIORCY

Specjalistyczne usługi opiekuńcze przeznaczone są dla:

1. **osób dorosłych**, wykazujących zaburzenia wymienione w art. 3 pkt 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego:
 - a) chorych psychicznie (wykazujących zaburzenia psychiatryczne);
 - a) upośledzonych umysłowo;

- b) osób wykazujących inne poważne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoba ta wymaga takiej formy pomocy i opieki niezbędnej do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym,
2. **w wyjątkowych przypadkach dla dzieci i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi,** pozbawionych dostępu do zajęć rehabilitacyjnych i rewalidacyjno-wychowawczych, jeśli nie mają możliwości uzyskania dostępu do zajęć świadczonych przez inne zobowiązane podmioty.

Przyznając specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi, należy mieć na względzie zasadę pomocniczości, wynikającą z ustawy o pomocy społecznej, która definiuje pomoc społeczną jako *instytucję polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości* (art. 2 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej).

Świadczenia, które ustawowo zapewniane są w ramach innych systemów (oświata, ochrona zdrowia), nie mogą być zastępowane świadczeniami z pomocy społecznej.

Sposób realizacji świadczeń w ramach innych systemów określają między innymi rozporządzenia wydane na podstawie art. 47 ust. 1 pkt 5 oraz art. 127 ust. 19 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 roku - Prawo oświatowe (Dz. U. z 2023 r. poz. 900), a także art. 7 ust. 3 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2022 r. poz. 2123).

W powyższych przepisach zawarto zasady udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej, organizacji kształcenia oraz prowadzenia zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży (między innymi zaburzonych psychicznie) przez podmioty zobowiązane w ramach systemów innych niż pomoc społeczna.

Upowszechnianie tej wiedzy wśród rodziców zgłaszających się o pomoc dla swoich dzieci pozwoli na uniknięcie wielu nieporozumień dotyczących roli pomocy społecznej w procesie wspierania i rehabilitacji osób z zaburzeniami psychicznymi.

Z uwagi na jasno określone kryteria otrzymywania świadczenia w formie specjalistycznych usług opiekuńczych (rodzaj schorzenia, niewystarczające zaspokojenie potrzeb

lub ich niezaspokojenie w ramach innych systemów) ośrodek pomocy społecznej/centrum usług społecznych, o którym mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz.U. poz. 1818) samodzielnie podejmuje decyzję o ich przyznaniu, a zgodnie z § 4 ust. 6 rozporządzenia w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych określa również liczbę godzin świadczenia.

Do Wydziału Rodziny i Polityki Społecznej można zgłosić prośbę o akceptację rozpoczęcia SUO w nowym środowisku tylko w przypadkach niejednoznacznych, które wymagają dodatkowej opinii.

Zasadność przyznawania oraz wymiar świadczenia będą szczegółowo analizowane w trakcie kontroli przeprowadzanych przez Wydział Rodziny i Polityki Społecznej.

CEL I ZAKRES SPECJALISTYCZNYCH USŁUG OPIEKUŃCZYCH:

Celem specjalistycznych usług opiekuńczych jest poprawa jakości życia osób z zaburzeniami psychicznymi poprzez:

1. zapewnienie wysokiej jakości specjalistycznej pomocy osobom samotnym z zaburzeniami psychicznymi, w przypadkach gdy są jej pozbawione, oraz osobom, które wymagają takiej pomocy, a rodzina nie może jej zapewnić;
2. pomoc dostosowaną do szczególnych potrzeb osób z zaburzeniami psychicznymi oraz celów postawionych w planach postępowania terapeutyczno-wspierającego, świadczoną przez osoby z odpowiednim wykształceniem i doświadczeniem.

Zakres specjalistycznych usług opiekuńczych obejmuje:

1. uczenie i rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia, w tym:
 - kształtowanie umiejętności zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i umiejętności społecznego funkcjonowania,
 - interwencję i pomoc w życiu w rodzinie,
 - pomoc w załatwianiu spraw urzędowych,
 - wspieranie i pomoc w uzyskaniu zatrudnienia,
 - pomoc w gospodarowaniu pieniędzmi;
2. pielęgnację jako wspieranie procesu leczenia;

3. w wyjątkowych przypadkach rehabilitację fizyczną i usprawnianie zaburzonych funkcji organizmu w zakresie nieobjętym przepisami ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych;
4. pomoc mieszkaniową, w tym:
 - w uzyskaniu mieszkania,
 - załatwianiu spraw mieszkaniowych,
 - kształtowaniu właściwych relacji z sąsiadami i gospodarzem domu;
5. w wyjątkowych przypadkach, po dokonaniu weryfikacji zasobów lokalnych, zapewnienie dzieciom i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi dostępu do zajęć rehabilitacyjnych i rewalidacyjno-wychowawczych jeśli nie mają ich zapewnionych poprzez inne służby.

W przypadku planowania usług wskazanych w punkcie 3 ośrodek powinien dysponować informacją potwierdzającą, że lekarz lub specjalista wskazał zakres tych usług i zakres ten nie jest objęty przepisami ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej.

Natomiast w przypadku usług, o których mowa w punkcie 5 ośrodek powinien dysponować informacją potwierdzającą niedostępność zajęć, które powinny zapewnić właściwe podmioty i wskazującą przyczyny niemożności uzyskania dostępu do tych zajęć.

Wymiar planowanych usług powinien uwzględniać działania już prowadzone w ramach innych systemów oraz rehabilitację zorganizowaną przez rodzinę.

KWALIFIKACJE OSÓB ŚWIADCZĄCYCH SPECJALISTYCZNE USŁUGI OPIEKUŃCZE DLA OSÓB Z ZABURZENIAMI PSYCHICZNYMI

Kwalifikacje realizatorów powinny być odpowiednie do rodzaju zaburzeń psychicznych klientów, ich potrzeb oraz zakresu i rodzaju usług.

Zgodnie z § 3 ust. 1 rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 r. w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych specjalistyczne usługi opiekuńcze powinny być świadczone przez osoby posiadające kwalifikacje do wykonywania zawodu: ***pracownika socjalnego, psychologa, pedagoga, logopedy, terapeuty zajęciowego, pielęgniarki, asystenta osoby niepełnosprawnej, opiekunki środowiskowej, specjalisty w zakresie rehabilitacji medycznej, fizjoterapeuty lub innego zawodu dającego wiedzę i umiejętności pozwalające świadczyć określone usługi specjalistyczne.***

Ponadto kandydat na realizatora specjalistycznych usług opiekuńczych musi legitymować się co najmniej trzymiesięcznym doświadczeniem zawodowym w pracy z osobami z zaburzeniami psychicznymi zdobytym w jednej z następujących instytucji, wskazanych w § 3 ust. 2 ww. rozporządzenia:

- *szpitalu psychiatrycznym;*
- *jednostce organizacyjnej pomocy społecznej dla osób z zaburzeniami psychicznymi;*
- *placówce terapii lub placówce oświatowej do której uczęszczają dzieci z zaburzeniami rozwoju lub upośledzeniem umysłowym;*
- *ośrodka terapeutyczno-edukacyjno-wychowawczym;*
- *warsztacie terapii zajęciowej;*
- *innej jednostce niż wymienione powyżej świadczącej specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi.*

Powyższe doświadczenie zawodowe nie może być zastąpione nawet półrocznym kursem w zakresie świadczenia specjalistycznych usług opiekuńczych ani praktyką odbywaną w trakcie studiów.

Osoby świadczące usługi w zakresie kształtowania umiejętności zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i umiejętności społecznego funkcjonowania, motywowania do aktywności, leczenia i rehabilitacji, prowadzenia treningów umiejętności samoobsługi i umiejętności społecznych oraz wspierania, także w formie asystowania w codziennych czynnościach życiowych, muszą posiadać przeszkolenie i doświadczenie w zakresie:

- umiejętności kształtowania motywacji do akceptowanych przez otoczenie zachowań;
- kształtowania nawyków celowej aktywności;
- prowadzenia treningu zachowań społecznych.

Ośrodek pomocy społecznej/centrum usług społecznych, o którym mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, samodzielnie weryfikuje zgodność kwalifikacji i doświadczenia zawodowego kandydata na realizatora specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

O akceptację zatrudnienia nowego realizatora ośrodek pomocy społecznej/centrum usług społecznych, o którym mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, może się zwrócić do Wydziału tylko w wyjątkowych przypadkach, gdy sam nie jest w stanie dokonać takiej weryfikacji.

W trakcie kontroli dotyczącej realizacji specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi sprawdzane będą dokumenty bezpośrednich wykonawców usług, zatrudnianych przez jednostki, pod kątem ich kwalifikacji oraz doświadczenia zawodowego.

KALKULACJA KOSZTÓW 1 GODZINY USŁUGI ORAZ ODPŁATNOŚĆ

Koszt jednej godziny zegarowej usługi świadczonej klientowi oblicza się, biorąc pod uwagę wysokość kosztów związanych ze świadczeniem tej formy pomocy, m. in. uwzględniając zakres usług, koszty zatrudnienia, dojazd do miejsca świadczenia usług oraz niezbędne koszty obsługi stanowiska pracy.

Stawka godzinowa może również wynikać z umowy zawartej z osobą lub innym podmiotem przyjmującym zlecenie realizacji zadania.

Zgodnie z § 4 ust. 4 ww. rozporządzenia ośrodek pomocy społecznej/centrum usług społecznych, w oparciu o pełne rozeznanie sytuacji, ustala stawkę godzinową za realizowane specjalistyczne usługi opiekuńcze.

W trakcie kontroli OPS/CUS, o którym mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, jest zobowiązany do przedstawienia kontrolującemu do wglądu kalkulacji ceny 1 godziny specjalistycznych usług opiekuńczych, a stawki powyżej 50 zł/godz. dla realizatorów zatrudnianych dla dzieci oraz kwoty powyżej 40 zł/godz. dla dorosłych będą wymagały dodatkowego pisemnego uzasadnienia.

Zgodnie z § 4 ust. 6 ww. rozporządzenia, odpłatność za specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi ustala ośrodek lub centrum usług społecznych właściwe ze względu na miejsce zamieszkania świadczeniobiorcy.

Jednocześnie w myśl § 5 ww. rozporządzenia opłata jest wnoszona przez osobę uzyskującą pomoc lub jej opiekuna bezpośrednio lub przelewem w terminie do 15. dnia każdego miesiąca następującego po miesiącu, w którym wykonano usługę.:

- 1) bezpośrednio do kasy urzędu gminy, ośrodka pomocy społecznej albo centrum usług społecznych;
- 2) przelewem na wskazane w decyzji konto.

Należy pamiętać, że zarząd jednostki samorządu terytorialnego przekazuje pobrane dochody z zakresu realizacji zadań administracji rządowej w terminach określonych w art. 255 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 o finansach publicznych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1270, t.j.).

DOKUMENTACJA DOTYCZĄCA REALIZACJI SPECJALISTYCZNYCH USŁUG OPIEKUŃCZYCH

Dokumentacja OPS/CUS, o którym mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, dotycząca realizacji specjalistycznych usług opiekuńczych powinna zawierać:

Dokumentację indywidualną klienta:

- Gromadzoną przy przyjęciu:
 - wniosek klienta o udzielenie pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych lub zgodę klienta w przypadku, kiedy wniosek składa pracownik socjalny;
 - zaświadczenie lekarza specjalisty kwalifikujące do korzystania ze specjalistycznych usług opiekuńczych, określające rodzaj usług i zalecaną liczbę godzin usług,

W przypadku dzieci, u których stwierdzono schorzenia sprzężone, choroby neurologiczne, immunologiczne lub genetyczne, zasadność przyznania specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi może być niejednoznaczna. Pomocna w tej sytuacji może być opinia o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju lub orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. W obydwu tych dokumentach jest odniesienie do stopnia rozwoju psychicznego badanego dziecka. Czasami rozstrzygającym dokumentem jest orzeczenie o niepełnosprawności.

- wywiad środowiskowy wraz z dokumentacją potwierdzająca sytuację materialną klienta;
 - decyzję administracyjną w sprawie przyznania specjalistycznych usług opiekuńczych.
- Tworzoną w trakcie realizacji usług:
 - indywidualny program terapeutyczny (indywidualny plan pomocy);
 - karta czasu pracy osoby świadczącej usługi;
 - dzienne notatki z realizacji usług;
 - indywidualna karta klienta (która zawiera m.in. informacje dot. oceny funkcjonowania społecznego i realizacji działań terapeutycznych, okresową ocenę efektów świadczonych usług);
 - notatki z wizyt środowiskowych w domu klienta prowadzone przez realizatorów usług;
 - ankietę wypełnianą przez klienta lub jego opiekuna, oceniającą jakość i rzetelność świadczonych usług oraz badającą adekwatność prowadzonych działań do jego potrzeb i oczekiwań.

Dokumentację zbiorczą dotyczącą usług:

- rejestr osób objętych usługami;
- harmonogramy pracy u poszczególnych klientów;
- okresowe sprawozdania z realizacji usług (kwartalne, półroczne i roczne);
- rozliczanie finansowe usług (w przypadku zlecenia realizacji zadania podmiotom zewnętrznym);
- listy imienne klientów sporządzane przez podmiot, któremu zlecono realizację zadania dla Ośrodka Pomocy Społecznej/Centrum Usług Społecznych, o którym mowa w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, z wyszczególnieniem m.in. ilości godzin usług przyznanych decyzją administracyjną OPS/CUS, ilości godzin zrealizowanych, z kosztorysem wykonania zadania oraz określeniem opiekunów-terapeutów pracujących z poszczególnymi klientami;
- sprawozdania z zebrań Zespołu ds. usług specjalistycznych.

UBIEGANIE SIĘ O ŚRODKI NA REALIZACJĘ SPECJALISTYCZNYCH USŁUG OPIEKUŃCZYCH DLA OSÓB Z ZABURZENIAMI PSYCHICZNYMI

Rozpoczęcie realizacji specjalistycznych usług opiekuńczych w gminie:

Gmina występując o umożliwienie realizacji zadania i o środki na ten cel powinna przedstawić podpisany odpowiednio przez wójta/burmistrza/prezydenta wniosek zawierający informację potwierdzającą zasadność przyznania świadczenia w planowanym wymiarze i formie, a co za tym idzie zasadność przyznania środków na jego realizację.

Wnioski należy złożyć według wzoru stanowiącego:

- **załącznik nr 1** (do pobrania na dole strony) - w przypadku objęcia usługami dzieci,
- **załącznik nr 2** (do pobrania na dole strony) - w przypadku objęcia usługami osób dorosłych.

Prosimy o szczegółowe zapoznanie się również z wyjaśnieniami dołączonymi do załączników.

Kontynuacja realizacji specjalistycznych usług opiekuńczych w gminie:

- W przypadku, gdy w budżecie gminy, w rozdziale 85228 znajduje się wystarczająca ilość środków na rozpoczęcie świadczenia usług specjalistycznych w nowym środowisku, ośrodek przeprowadza postępowanie i wydaje decyzję w sprawie bez informowania o tym Wydziału Rodziny i Polityki Społecznej.

- W przypadku niewystarczających środków w rozdziale 85228 na rozpoczęcie świadczenia usług specjalistycznych w nowym środowisku, ośrodek wypełnia stosowny wniosek:
 - załącznik nr 1 (do pobrania na dole strony) – w przypadku objęcia usługami dzieci;
 - załącznik nr 2 (do pobrania na dole strony) – w przypadku objęcia usługami osób dorosłych,
- i przesyła go do Wydziału, jako wniosek o zwiększenie budżetu na realizację zadania.

SZACOWANIE ŚRODKÓW NA REALIZACJĘ SUO W TRAKCIE ROKU BUDŻETOWEGO

Gminy zobowiązane są do sporządzania sprawozdań:

- **SUO - zapotrzebowanie na środki** - zbierane czterokrotnie w ciągu każdego roku:
 - na I kwartał - w styczniu,
 - na II kwartał - w marcu,
 - na III kwartał - w czerwcu,
 - na IV kwartał - w sierpniu,

które są podstawą analizy stopnia realizacji zadania oraz ustalania optymalnej wysokości dotacji dla poszczególnych gmin.

- **SUO - wykonanie** - zbierane dwukrotnie w ciągu roku:
 - według stanu na 30 września,
 - według stanu na 30 października,

pozwalających na dokonywanie korekt budżetów w poszczególnych jednostkach, polegających na przesunięciach środków niewykorzystanych do jednostek, które wykazują w tym względzie niedobory.

Powyższe sprawozdania zamieszczane są w aplikacji CAS, w sprawozdaniach jednorazowych w obszarze polityki społecznej. Wersje papierową sprawozdań, podpisaną przez właściwy terytorialnie organ administracji publicznej lub osobę działającą z jego upoważnienia należy przesać do Wydziału Rodziny i Polityki Społecznej.

Dokładne terminy będą każdorazowo przekazywane do jednostek drogą elektroniczną.

Powyższe sprawozdania mają charakter obligatoryjny.

SPRAWOZDANIA Z REALIZACJI SUO:

Jednostki realizujące specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi są zobowiązane do sporządzania:

- sprawozdania na dzień 30 czerwca (półroczne),
- sprawozdania na dzień 31 grudnia (roczne).

Sprawozdania zamieszczane są w aplikacji CAS, w sprawozdaniach jednorazowych w obszarze polityki społecznej i wymagane jedynie w wersji elektronicznej.

O dokładnych terminach ich wykonania, jednostki są każdorazowo informowane drogą elektroniczną.

KONTROLA REALIZACJI ZADANIA

W trakcie kontroli kompleksowych, przeprowadzanych przez inspektorów Wydziału Rodziny i Polityki Społecznej analizowana będzie m. in. zasadność przyznawania oraz wymiar usług, a także wykształcenie i doświadczenie zawodowe w pracy z osobami z zaburzeniami psychicznymi zatrudnionych przez jednostki osób w charakterze bezpośrednich wykonawców usług.

Nieprawidłowości w powyższym zakresie mogą być podstawą do konieczności zwrotu środków z dotacji wojewody.

Załączniki:

SUO Załącznik nr 1

SUO Załącznik nr 2

Z up. WOJEWODY MAZOWIECKIEGO

Kinga Jura
**Zastępca Dyrektora Wydziału Rodziny i
Polityki Społecznej**

/podpisano kwalifikowanym
podpisem elektronicznym/